

Antal Attila

Zöld utakon

Új (köz)politikai forradalom van kibontakozóban: a gazdasági- és pénzügyi válság nyomán egyre inkább előtérbe kerül egy világméretű „zöld New Deal”, amelynek keretében megújuló energia és a hatékonyabb energia-felhasználás hozzájárulhat a költségvetések stabilizálásához. Ezek a tendenciák egyre inkább hazánkban is utat törnek – noha egyelőre csupán a programok szintjén.

Először is tisztáznunk kell, hogy mit nevezhetünk „zöld New Deal”-nek. [Ban Ki-moon](#), az ENSZ főtitkára szerint a kifejezés azt jelenti, hogy a „*globális gazdasági ösztönzők részévé kell válnia a környezetbarát technológiákba való befektetéseknek*”. A „zöld New Deal” az 1930-as évek világgazdasági válságára adott, amerikai válasz mintájára kialakított fogalom, amely komplex politikatudományi jelentéstartalommal bír, legalább két szintű fogalom. Egyrészt – a gyakorlati politikai cselekvés és magatartás (*politics*) szintjén – magába foglal minden olyan tevékenységet, programot, cselekvést, amely a gazdaságot, a politikát a fenntartható fejlődés és a környezetvédelem szempontjai mentén igyekszik befolyásolni – ebben az értelemben egy *új gazdaság- és politikaszervező logikával* (ha tetszik paradigmával) állunk szemben. Szakpolitikai (*public policy*) szempontból pedig azt jelenti, hogy a hagyományos, a környezetpolitika területén érvényes célkitűzéseket, technikákat más szakpolitikákban is érvényesíteni igyekeznek a döntéshozók, vagyis a „zöld New Deal” egy *környezet- és ököpolitika „kiáramlás”* az egyéb szakpolitikák horizontján.¹

„Zöld New Deal” az Egyesült Államokban és az Európai Unióban

Barack Obama az elsők között [hirdette](#) meg – még 2008 novemberében – a „zöld New Deal” szükségességét. Az egyik legnagyobb horderejű csomag is az amerikai elnök nevéhez fűződik, aki a környezet-barát beruházásokat határozta meg az elfogadott 787 milliárd dolláros [költségvetési élénkítési csomag](#) egyik alapjaként. A csomag a megújuló energia-termelésre és a hatékonyabb energia-felhasználásra épül, valamint szociálpolitikai szempontból is alapoz az intézkedésekre, hiszen több millió új munkahely megteremtésével számolnak. A „zöld forradalom” [európai szinten](#) is éreztette a hatását, hiszen 2008. december 17-én az Európai Parlamenttől is zöld utat kapott az Európai Tanács által jóváhagyott klíma- és energiacsomag, amely az EU-nak azt a kötelezettségvállalását hivatott a gyakorlatba átültetni, mely szerint 2020-ig 20 százalékkal csökkenti az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását az 1990-es szinthez képest. Az EU ezzel továbbra is az élen fog járni az éghajlatváltozás elleni küzdelemben és jó példával jár elő a 2009-es decemberi koppenhágai ENSZ-klímacsúcs előtt, amely a 2013 utáni globális kibocsátás-csökkentési vállalásokról hivatott dönteni. José Manuel Barroso bizottsági elnök értelmezése szerint a most elfogadott csomag az éghajlat-változási krízis és a gazdasági és pénzügyi válság megoldásának is a

¹ Jelen elemzés nem kívánja részletesen bemutatni az említett szakpolitikai és egyéb dokumentumokat, csupán az azokban foglalt elméleti és szakpolitikai tendenciákra irányítja rá az Olvasó figyelmét.

része. „Ez egy olyan új zöld megállapodás (new deal), ami javítani fogja az EU iparának versenyképességét egy, egyre növekvő mértékben 'szén kényszerzubbonyba' zárt világban. Az alacsony szénkibocsátású gazdaság felé való elmozdulás ösztönözni fogja az innovációt, új üzleti lehetőségeket és új zöld munkahelyeket hoz majd létre” – fogalmazott a Bizottság elnöke.

Egyéb tapasztalatok

A fenti tendenciák nem csak a világ legnagyobb gazdaságaiban (és kibocsátói esetében) jelentkeztek, hanem más országokban: például [Szaúd-Arábiában](#) (amely egy passzív város tervezését kezdte meg olajnyeresége bevételeiből) és [Dél-Koreában](#) (38,1 milliárd dollár projekt négy éves ütemezésben). Japánban a 2009 januárjában kihirdetett, 11 milliárd dolláros program keretében közel 1 millió munkahely teremtését és energiatakarékos új vasútvonalakat céloztak meg, illetve 2050-ig 80 százalékkal csökkentenék a széndioxid kibocsátást is. Kínában a kis lépések politikáját alkalmazva elhatározták az alacsony széndioxid kibocsátású városok megtervezésének majd megépítésének tervét. [Kínában](#) egyébként 2007-ben 12 milliárd dollárt fektettek a megújuló energiákba, és a tervek szerint 2020-ra már 15 %-ban fedezik ilyen módon a felmerülő energiaszükségletet. 2009 tavaszán továbbá Kína bejelentette, hogy a kínai gépjárműipar újjáélesztése végett nagy hangsúlyt fog helyezni az új energiaforrásokkal üzemeltetett autók gyártására: mindezt költségvetési támogatással, a vállalkozások, valamint a kutatók Kínába csábításával fogja elérni. Indiában pedig 4 milliárd dollár befektetésével irányozták elő a megújuló energia ágazat kiépítésére: a vízenergia, szélenergia és napenergia térhódítására, valamint a környezetbarát üzemanyagok előállítására.

Áttérve az európai kontinensre megemlíthetjük, hogy Németország jelenleg is a zöld éra vezető szereplője: az ország energiaellátásának 15% származik megújuló energiaforrásokból, 250 ezren dolgoznak a zöld szektorban. Mindezt segíti az is, hogy az alternatív energia-teremlésben üzleti lehetőséget látnak a német nagy vállalatok. A válság azonban rányomta bélyegét a német megújuló szektorra is, azonban a szövetségi kormány eltökélt szándéka a bajbajutottak megsegítése. Az Egyesült Királyságban kettős célt szolgált az autóiiparnak nyújtott 2,3 milliárd dolláros segítség: egyrészt a válság által leginkább sújtott iparág megsegítése, másrészt a hibrid autók gyártása volt a cél. A szigetország jelentős erőket mozgat meg a zöld munkahelyek létesítésére a megújuló szektorban. A szomszédos Írországban is egyértelmű a zöld irányváltás: a [Building Ireland's Smart Economy](#) című gazdasági program zöld vállalkozások és „zöld galléros” munkahelyek megteremtését szorgalmazza, valamint előtérbe helyezné a megújuló energiaforrások használatát, ez utóbbiak arányát 2020-ra 40%-kal emelve. Franciaországban 2008 novemberében egy napenergia-programot indítottak útjára a mezőgazdaságban: az intézkedések lényege az, hogy azok, akik napkollektorokat telepítenek piaci ár alatt juthatnak áramhoz. A kormány tervei szerint a programmal 2020-ra 400-szorosára emelkedhet a napkollektorok száma, valamint – a jelenlegi 10,4%-ról – 23%-ra a megújuló energiaforrásokból származó elektromos energia aránya.

Láthatjuk tehát, hogy a világ több országában (a legnagyobb szén-dioxid kibocsátók is) környezetpolitikai reformokat vezettek be, azonban nem csupán környezetvédelmi, hanem

gazdaságélénkítési, válságkezelési szempontból. A környezetvédelemi és gazdaságélénkítő szempontok összekapcsolása, az elméleti szakpolitikai kiindulópontoknak a gazdaságpolitika zöld racionalizálása való fordítása olyan egységes szempontrendszert képvisel, amely Magyarország számára is megfontolandó.

Lehet-e nálunk „zöld forradalom”?

Az elmúlt időszakban egyre több civil szereplő hangsúlyozta a hazai zöld fordulat szükségességét, amely teret kezd nyerni a politikum világában is, méghozzá két módon: az egyik oldalon a már régóta áhított, stabil zöld párt igényén keresztül; a másik oldalon pedig a beágyazódott politikai szereplők környezetpolitikai érzékenységének kidomborításán, valamint környezetpolitikai programok megalkotásán keresztül. Ez utóbbi tendenciák (az új zöld erő, illetve a már meglévő pártok „zöld vénája”) a civil környezetpolitikai megfontolások mellett fejezik ki a fent ismertetett „zöld New Deal”-filozófiát.

Civil kezdeményezés

2008 áprilisának végén adta ki a [Levegő Munkacsoport](#) *A zöld államháztartási reform* című anyagot, májusban pedig egy terjedelmesebb programfüzetet *Az államháztartás ökoszociális reformja* címmel. Ezek a dokumentumok az államháztartás egy lehetséges reformjára tettek javaslatot, s olyan gyakorlati közpolitikai megfontolásokat fogalmaztak meg, amelyek nagy része környezetvédelmi indíttatású. Az államháztartás környezet-központú reformja beleillik a „zöld New Deal” tendenciájába, hiszen itt is környezetpolitikai eszköz- és célrendszer jelenik meg az egyes szakterületeken (adó-, költségvetési-, mezőgazdasági politika).

Új pártok

A manapság divatos zöld fordulat és a magyar rendszerváltás óta újra és újra előkerülő, zöld párt iránti igény összekapcsolódni látszik: 2009 elején előbb a [Lehet Más a Politika](#) (LMP) nevű szervezet alakult párttá, majd pedig megszületett a [Zöld Baloldal](#) választási párt. A Zöld Baloldal „Vezérelvei” között találhatjuk meg az Európai Zöld Párt Kongresszusa által elfogadott kiáltványt, [Zöld New Deal Európa számára](#) címmel. A Kiáltvány alapvetően a zöld politikaszervező logikára (paradigmára) épít: „Hiszünk abban, hogy egy Zöld New Deal-re van szükség ahhoz, hogy úrrá legyünk azokon a pénzügyi, gazdasági, erőforrás-, energia- és éghajlati válságokon, amelyekkel szembesülünk. A Zöld New Deal jelentős mennyiségű beruházást jelent a fenntartható ágazatokba, az élet minőségét helyezve előtérbe és biztosítva több millió ’zöld munkahely’ létrehozását.” Az LMP agendájában ([Kezdeményezésünk céljai](#)) alapozta meg a zöld politika elméleti szempontú megközelítését, emellett szakpolitikai alapokkal is megtámogatta zöld attitűdjét: a Compass Közpolitikai Intézettel közösen tanulmányt készítettek [Zöld költségvetési élénkítés – Egy fenntartható kiút a válságból](#) címmel, amely bemutatja a zöld élénkítési program elméleti alapjait, valamint a hazai megvalósítás lehetőségeit. A dokumentum konkrét költségvetési javaslatokat is bemutat: a

munkahelyteremtés, a klímavédelem, egy átfogó energiaadó-reform, illetve ökológiailag fenntartható közösségi befektetésekre.

A régi pártok zöld arcéle

Az MSZP már hosszú ideje küzd a belső megújulás problematikájával. Az MSZP szociáldemokrata alapérték bizottsága által elkészített [A Magyar Szociáldemokrácia és a XXI. század kihívásai](#) című dokumentumban (amelyet Hiller István mutatott be) szerepet kapnak a zöld értékek. *A zöld gazdaság és a szociáldemokrácia* című fejezeten belül kerül tárgyalásra az energia, víz, élelmiszer, valamint a környezetvédelem témakörei. A dokumentum (s ez általában igaz az egész szövegre) nem szakpolitikai megoldásokat ad: felméri a legfontosabb (így környezeti) kihívásokat, s azokhoz mérten igyekszik megfogalmazni a szociáldemokrata álláspontot. Nem szakpolitikai, sokkal inkább ideológiai megfontolást tükröző gondolatok együttese, amely a párt belső reformját hivatott szolgálni.

2009. március 28-án mutatták be a Fidesz [Felelősséggel a környezetünkért – Magyarország Környezetvédelmi Stratégiája](#) című környezetpolitikai anyagát. A munkaanyagot bemutató [konferencián](#) előirányozták a zöld Széchenyi-tervet, zöld beruházásokat finanszírozó hitelintézetet („zöld hitelintézet”) valamint javasolták az egyoldalú energifüggőség csökkentését. A Fidesz Környezetvédelmi Stratégiája több ponton is illeszkedik az ellenzéki párt kommunikációjába: egyrészt a programalkotással – mint árnyékkormány – bizonyítani igyekszik kormányképességét (a potenciális kormányprogram „csepegtetése” egyébként a Stratégiával és a [Jövőkép](#) című könyvvel vált intenzívvé); másrészt a világban lezajló zöld forradalomra reagálva, követi kívánja a nemzetközi trendeket is. Maga a Környezetvédelmi Stratégia négy fő részre oszlik: alapvető célok, környezetbiztonság, folyamatok, valamint a végső konklúziók – mindegyik részben konkrét szakpolitikai javaslatokkal. Magáról a Stratégiáról és a környezetpolitikáról szólva kifejtik: „Magyarország Környezetvédelmi Stratégiája alapidokumentum, mely a természeti kincsek tekintetében a takarékosagra, a megelőzésre és a hatékonyságra fekteti a hangsúlyt. Természeti erőforrásainkra alapozott programunk elkészítésével, s majdani megvalósulásával, olyan lehetőség nyílik meg, mely az ágazati politizálás felett képes a kormányzati rendszert összetartani és cselekvésre ösztönözni. Minden közpolitika, szakpolitika keze önmaga felé hajlik. A környezetpolitika most az ágazatok felé nyújtja a kezét. Nem segíteni akar, hanem összetartani. Olyan vezérelni, sőt vezérelni-rendszer kíván lenni, mely nem kötelez, hanem belülről mozgat.”

A két nagy párton túlmenően az MDF zöld arculatáról érdemes még szót ejtenünk, amelyet szinte kizárólagos (ám korántsem elhanyagolható módon és szinten) a párt európai parlamenti képviselője testesít meg. Olajos Péter mind európai, mind hazai szinten a „zöld New Deal” elkötelezettje: a képviselő által vitt legfontosabb [témák](#) környezetpolitikaiak. Olajos [így írt](#) a zöld fordulatról: „... nagyon fontos a Zöld New Deal gondolata, amely az egykori állami intervenció gyakorlatát összeköti a technológiai innováció iparfejlesztő, majd később keresletélénkítő hatásaival. Ezért is beszélhetnénk Keynes fogalmi rendszerében egy olyan öko-keynesianizmusról, amelyben a klímaváltozásra, az energiaválságra, az ipari nyersanyagok szűkösségére adott technológiai válaszok - amelyek már most alapjaiban változtatják meg a gazdaság termelési feltételeit - szerves módon kapcsolódhatnak össze a

többletkereslet növelésére tett állami (ismételten intézményesülő beavatkozó) intézkedésekkel.”

A hazai zöld New Deal megjelenése, jellege, kapcsolódó dokumentumok

A zöld fordulat megjelenése/Párt, alakulat	„Régi párt”	Új párt, választási alakulat	Civil szereplő
Csak elvi, eszmei megalapozás	MSZP [A Magyar Szociáldemokrácia és a XXI. század kihívásai]	Zöld Baloldal [Európai Zöld Párt: Zöld New Deal Európa számára]	
Elvi és ehhez kapcsolódó szakpolitikai (public policy) megalapozás	Fidesz [Felelősséggel a környezetünkért – Magyarország Környezetvédelmi Stratégiája] MDF	LMP [Kezdeményezésünk céljai; Zöld költségvetési élenkítés – Egy fenntartható kiút a válságból]	Levegő Munkacsoport [A zöld államháztartási reform; Az államháztartás ökoszociális reformja]

A világban egyre több helyen próbálnak tehát a zöld iparágak, illetve a gazdaságpolitika zöld reformja útján kilábalni a válságból. Ebben a válságkezelési módszerben összpontosulnak a különböző szakpolitikai (gazdaság-, környezet-, szociálpolitikai) szempontok. A világ más részein elvégezték már a „zöld New Deal” elvi-eszmei, valamint az ehhez kapcsolódó közpolitikai megalapozást: itt tehát többnyire a politics típusú időszak, a közpolitikai elképzelések gyakorlati megvalósításának időszaka van hátra. Magyarországon a politikai megalapozás is többlepcsős fázisban halad: egyes politikai és társadalmi csoportok már kidolgozták az új zöld politikai elméleti-eszmei alapjait, s most gyakorlati szakpolitikai megoldásokon fáradoznak, mások pedig csupán az elméleti megfontolásait tették közzé. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy Magyarországon is megvan a „zöld New Deal” számára az elméleti és szakpolitikai kiindulópont, amelyre a politikai cselekvés szférájának kell ráépülnie (egyre inkább kibontakozóban vannak egyébként az ilyen tendenciák: pl. [RENEXPO](#)), ahol lehetőség van a politikai szereplők „[alkalmi nagykoalíciójára](#)”.